

Hiljade demonstranata okupilo se ovog meseca u srpskoj prestonici Beogradu, protestujući protiv rudnika litijuma Jadar od 2,4 milijarde dolara (3,3 milijarde dolara) koji je predložio svetski rudarski gigant Rio Tinto. Projekat, vodeća inicijativa Rio Tinto za obnovljivu energiju, postaće najveći litijumski projekat u Evropskoj uniji.

Litijum je ključna komponenta skladištenja energije, kako za tehnologije obnovljive energije, tako i za električna vozila. Prognoza potražnje potaknula je napore kompanija i vlada širom sveta da uđu na ovo tržište – sukob nazvan „žurba belog zlata“.

Kako su se litijumski projekti poslednjih godina umnožili u Australiji, Evropi, Latinskoj Americi i SAD -u, tako postoji i zabrinutost zbog njihovog uticaja na životnu sredinu i društvo. Zajednice u blizini predloženih i postojećih rudnika litijuma neki su od najglasnijih protivnika. U gradu u blizini predloženog rudnika u Srbiji, transparent stoji: „Ne moj, da život“.

Ekstrakcija litijuma služi legitimnim globalnim ekološkim potrebama. Ali industrija ne sme zanemariti lokalne društvene i ekološke rizike, a glasovi zajednice moraju biti uključeni u donošenje odluka. Dosadašnje teške rudarske lekcije ne moraju se ponovo učiti na novim mestima.

Odmeravanje rizika

Prema najnovijim procenama, svetski resursi litijuma iznose 86 miliona tona, broj koji nastavlja da raste kako se svake godine pronalaze nova nalazišta. Australija je glavni proizvođač litijuma, gde se vadi iz tvrde stene koja se naziva „spodumene“. Najveća nalazišta nalaze se u Južnoj Americi, gde se litijum vadi iz salamura ispod solana.

U mnogim slučajevima, rudnici litijuma su relativno nove operacije, ali su već uočeni složeni i nepovoljni društveni i ekološki uticaji. Potrebno je više istraživanja i bolje ciljane politike kako bi se razumeli i upravljali društveno-ekološkim uticajima.

U Čileu se litijum vadi od osamdesetih godina prošlog veka. Pokazalo se da se meša u kulturne prakse lokalnih autohtonih zajednica, menja tradicionalne ekonomske uslove života i pogoršava krhkost okolnih ekosistema.

Projektom litijuma Jadar upravlja Rio Sava, podružnica kompanije Rio Tinto. Očekuje se da postane jedan od najvećih rudnika u Srbiji, koji zauzima oko 387 hektara, i doprineće najmanje 1% BDP -a Srbije.

Studija o uticaju na životnu sredinu koju je naručio Rio Tinto, a do koje je došao Rojters, pokazala je da bi projekat nanio „nepopravljivu štetu“ životnoj sredini, zaključujući da projekat ne bi trebalo da se nastavlja. Za svaki predlog rudnika očekuju se uticaji na životnu sredinu. Ipak, nekima se može upravljati, pa takva ozbiljna procjena u ovom slučaju nije

ohrabrujuća.

Stepen u kojem projekat pokazuje najbolju praksu u upravljanju rudnicima može zavisiti od pritiska zajednica, investitora i vlada. Obećanja da će se pridržavati svih propisa uobičajen su odgovor industrije.

Ali kao što vidimo u Čileu, značajna ekološka šteta i društveno-ekološki uticaji i dalje mogu nastati u okviru utvrđenih propisa. Ovde su zajednice koje žive na slanim površinama zabrinute zbog uticaja uklanjanja podzemnih voda za ekstrakciju litijuma na njihov život i okolne ekosisteme.

Zajednice u blizini projekta Rudnik Jadar imaju sličnu zabrinutost. Oni su se okupili u formalnoj organizaciji kako bi odbili projekat i priredili demonstracije. Peticija protiv projekta dobila je preko 130.000 potpisa, a izveštaj Srpske akademije nauka i umetnosti protestovao je protiv odobrenja projekta.

Zajednice se plaše potencijalnih rizika od zagađenja vazduha i vode iz rudnika litijuma, uništavanja biodiverziteta i gubitka zemljišta zbog rudarske infrastrukture. Ovi rizici mogu uticati na život lokalnih vlasnika zemljišta, poljoprivrednika i stanovnika.

Posebno zabrinjava to što su predložene lokacije za rudarski otpad (jalovina) u dolini sklonoj poplavama i mogu dovesti do izlivanja toksičnog otpada. To se ranije dogodilo u istom regionu kada je napušteni rudnik antimona Stolice poplavljen 2014. Rio Tinto je rekao da će pokušati da umanjí ovaj rizik pretvaranjem tečnog otpada u takozvane „suve kolače“.

Kao odgovor na ovaj članak, portparol kompanije Rio Tinto rekao je da već 20 godina radi na zahtevima projekta, a tim od preko 100 domaćih stručnjaka proučava moguće kumulativne uticaje u skladu sa srpskim zakonom, dodajući:

Studija će razmotriti sve moguće efekte predloženih akcija na životnu sredinu i definisati mere za njihovo uklanjanje ili smanjenje [...] uključujući vodu, buku, kvalitet vazduha, biodiverzitet i kulturno nasleđe.

Možemo li bez žrtava dekarbonizovati?

Projekat rudnika Jadar hvaljen je zbog svog potencijala da donese značajan profit i Rio Tintu i srpskoj državi, dok istovremeno pomaže u ulasku u eru dekarbonizacije.

Rio Tinto planira započeti izgradnju do 2022. godine, “pod uslovom da dobije sva relevantna odobrenja, dozvole i licence i stalni angažman”, a prva prodajna proizvodnja se očekuje 2026. godine.

Ali relativno brzi rokovi poput ovog ponekad mogu biti znak nestabilnosti regulatornog upravljanja, uključujući slabe regulatorne okvire ili regulatorno obuhvatanje (kada agencijama sve više dominiraju interesi koje regulišu). To smo videli u Gvajani, Peruu i

Brazilu.

U Australiji, nedavno uništenje Rio Tinta kulturno neprocenjive klisure Jukan – koja se, naročito, legalno dogodila – takođe pokazuje rizike regulatornog upravljanja.

Portparol kompanije Rio Tinto rekao je da proces procene uticaja na životnu sredinu uključuje period javnih konsultacija, uključujući, na primer, sastanke sa nevladinim organizacijama, dodajući:

Osnovali smo informativne centre u Loznici i Brezjaku, a od 2019. godine ugostili smo preko 20 javnih dana otvorenih vrata u ovim centrima fokusirajući se na aspekte projekta, uključujući proučavanje životne sredine, kulturno nasleđe i otkup zemljišta.

Iako je srpska vlada nagovestila da je spremna za održavanje referenduma kako bi se utvrdila volja građana o projektu rudnika Jadar, protesti zajednice ukazuju na to da projekat nije dobio nikakvu društvenu dozvolu za rad.

„Socijalna dozvola za rad“ je, uprkos korporativnom nazivu, sve važnija za održive ili odgovorne rudarske projekte. Usredsređen je na stalno prihvatanje standardnih poslovnih praksi kompanije od strane zainteresovanih strana, javnosti i lokalnih zajednica. Izgradnja takvog poverenja zahteva vreme, a društvena licenca je samo minimalni uslov.

U Argentini, na primer, domorodačke zajednice koje žive u blizini rudnika litijuma razvile su sopstveni protokol za davanje svoje informisane saglasnosti.

Slično, procesi procene uticaja u zajednici ili strukture samouprave koje vode First Nations u Kanadi nude uvid u potencijalne odnose saradnje.

Ovi procesi se ne mogu požuriti kako bi se osiguralo da se čuju glasovi, poštuju prava i moguća je zaštita životne sredine.

Nova granica

Kao i mnoge druge zajednice koje pregovaraju o predloženim projektima rudnika, lokalne zajednice i stanovnici Srbije ne bi trebalo da postanu još jedna žrtvena zona, snoseći društveno-ekološke troškove podrške tranziciji obnovljive energije.

Nalazišta litijuma često se smatraju „novim granicama“ na mestima koja su otkrivena. Ipak, moramo naučiti iz istorijskih lekcija o proširenju granica i zapamtiti da mesta zamišljena kao „neotkrivena“ zapravo nisu prazna.

Ljudi koji tamo žive ne smeju snositi teret takozvane „zelene“ budućnosti.

Izvor: theconversation.com